

Pozderka Zoltán alezredes:

A HADIKULTÚRÁKRÓL MÁSKÉPPEN

ÖSSZEFOGLALÓ: *A hadikultúrák elmélete három hadviselési módot ír le: a direkt mozgáscentrikust, az indirekt anyagcentrikust és a gerilla-hadviselést, melyek megjelenési formáit földrajzilag is meghatározza. Jelen írás célja a hadikultúrák elméletét kiegészíteni a direkt-indirekt megközelítés legújabb hadműveleti elvek szerinti bemutatásával, valamint ismertetni azokat a tényezőket, melyek egy nemzet hadviselési sajátosságait meghatározzák, illetve a katonai parancsnok döntéseit befolyásolhatják.*

KULCSSZAVAK: *hadikultúra, direkt, indirekt, mozgáscentrikus, anyagcentrikus megközelítés, súlypontelemzés, civil kontroll*

BEVEZETÉS

Az 1990-es években Kovács Jenő által végzett kutatások alapozták meg a hadikultúrák elméletét, amely nem csupán a katonák által képviselt szervezeti kultúrát és gondolkodást jelenti, hanem a társadalom egészét átható szellemi és anyagi értékeket, melyek alapvetően meghatározzák az adott ország haderejére jellemző harceljárásokat. A hadikultúrák elmélete három fő típust különböztet meg: a direkt, megsemmisítő hadviselést megtestésítő mozgáscentrikust, az indirekt, kifárasztó megközelítést alkalmazó anyagcentrikust és harmadikként a gerilla-hadviselést, amely szintén egy indirekt hadviselési mód, csak a többivel ellentétben belpolitikai céllal is bír. Az elmélet az első két hadikultúrát földrajzilag is behatárolja, a mozgáscentrikust a porosz/német és az orosz/szovjet, az anyagcentrikust pedig az angolszász államokkal társítja.

Mint minden elmélet, a hadikultúrák elmélete is szenved bizonyos hiányosságoktól, hiszen ezek a földrajzi felosztások csak a történelem egy bizonyos szakaszában voltak valamennyire érvényesek, jelesül a második világháború körüli időkből, de előtte és utána ezek a hadviselési módok nem jellemezték, jellemzik kizárólagosan az említett államokat. A hadikultúrák elmélete, illetve az annak alapjául szolgáló nyugati szerzők írásai nem köszönnek vissza az Amerikai Egyesült Államok és a NATO doktrínáiban. Itt a felőrli (*attrition*) megközelítéssel (*hadviseléssel, stratégiával*) lehet találkozni, amelyet alapvetően az első világháborúval társítanak – bár napjainkban is előfordulhat a harctereken –, illetve a manőverező megközelítéssel (*manoeuvrist approach*), amely a műveletek végrehajtásával és vezetésével kapcsolatban megfogalmazott főbb elvek és elvárások egyike.¹ A doktrínák részletesen tárgyalják a direkt-indirekt megközelítést, mivel az a súlypontelemzés révén már régóta szerves részét képezi a hadműveletek megtervezésének és kivitelezésének, legyenek azok manőverekkel végrehajtott, vagy esetleg nem kinetikus hatásokon alapuló műveletek. Történelmi viszonylatban is kétségre adhat okot, ha a direkt megközelítést egyértelműen a

¹ AJP-01 (D) Allied Joint Doctrine, 2010. 6-3. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121019104927/http://www.mod.uk/DefenceInternet/MicroSite/DCDC/OurPublications/JDWP/Ajp01dAlliedJointDoctrine.htm> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

mozgáscentrikus, manőverező hadviseléshez kötjük, az indirektet pedig az anyagcentrikussal társítjuk.

Nem kíván bizonyítást, hogy minden ország rendelkezik egy rá jellemző hadikultúrával, hadviselési kultúrával, amely többek között a gazdasági és a technológiai fejlettség szintjén, a haderő szervezeti struktúráján és eljárásrendjén alapul, és melyet jelentősen befolyásolhatnak az erkölcsi, a morális és a személyiségi jegyek. A kérdés inkább az, hogy melyek azok az állandó és változó tényezők, amelyek egy hadszervezet sajátosságainak meghatározása mellett a politikai vezetés és a katonai parancsnokok döntéseit befolyásolhatják többek között abban is, hogy a direkt vagy az indirekt megközelítést válasszák. Ilyen változó tényezők lehetnek a rendelkezésre álló idő, a szükséges képességek megléte, egy esetleges vereséggel járó kockázat, a súlypontelemzés eredménye vagy éppen a politikai vezetés elvárásai. Állandó tényezők lehetnek az adott ország civilizációs kultúrkörhöz tartozása, hadviselési hagyományai, szokásai, politikai berendezkedése, társadalmi fejlettsége, a hadszervezet fölött gyakorolt civil (demokratikus) kotroll mértéke, az emberélet értéke az adott társadalomban és a társadalom politikai érzékenysége a személyi veszteségekre.

1. táblázat *A direkt-indirekt megközelítés tényezői a hadikultúrák szempontjából (szerkesztette a szerző)*

Egy ország/nemzet hadviselését meghatározó (állandó) tényezők	A parancsnok döntését befolyásoló (változó) tényezők
Civilizációs kultúrkör	Idő
Keleti, illetve nyugati hadelmélet, katonai doktrínák átvétele	Képességek megléte
Politikai berendezkedés	A kockázat (várható veszteség) mértéke
Társadalmi fejlettség	A súlypontelemzés eredménye
Civil kontroll mértéke	A politikai vezetés elvárása, utasítása
A társadalom érzékenysége a személyi veszteségekre	
Nemzeti katonai hagyományok és sajátosságok	
A civilizáción belüli sajátos kulturális, vallási, társadalmi, erkölcsi, ideológiai stb. hagyományok, normák, nézetek	

Jelen írás célja – a hazai hadtudományi kutatások fő irányjaival összhangban² –, hogy kiegészítse a hadikultúrák elméletét, és bemutassa a direkt-indirekt megközelítés jelenlegi hadműveleti alkalmazási elveit, valamint bizonyítsa, hogy ezek az elvek nem köthetők a mozgáscentrikus és az anyagcentrikus hadikultúrákhoz, mivel ezek a hadtörténelem során mindig is jelen voltak, sok esetben egy hadszervezeten belül. Célja továbbá az is, hogy ismertesse azokat az állandó és a változó tényezőket, melyek meghatározzák az egy adott nemzetre jellemző hadviselési módot és többek között befolyásolhatják a direkt-indirekt megközelítéssel kapcsolatos döntéseket is. E tényezők egy része jelenleg nem képezi részét a hadikultúrák elméletének, további vizsgálatukhoz a következőkben leírtak nyújthatnak segítséget.

² Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai. Honvédségi Szemle, 2016/3. szám, 3–19. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/57137/hsz_2016-3..pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

A HADIKULTÚRÁKRÓL RÖVIDEN

Kovács Jenő a rendszerváltást követően a magyar katonai stratégia és doktrína kidolgozásán dolgozott. Állítása szerint „...a hadikultúra felőleli [...] az alapvető hadeljáráások megvívására szolgáló fegyveres erők jellegéről, felépítéséről, az ország védelmi rendszeréről, az állami és katonai vezetés struktúrájáról alkotott felfogásokat. Tükrözi továbbá a katonai szolgálat jellegét, a hadkiegészítést, a tisztképzést, a mozgósítást, a hadsereg ellátásának tradícióit, az ellenséggel szemben tanúsított erkölcsi magatartás normáit és a honvédelemhez, hadsereghez fűződő tudati és emocionális motívumokat.”³ Tudományos kutatómunkája során abból indult ki, „hogy az egyes népek, társadalmak, illetve ezek katonai vezetői eltérő módon próbálták meg alkalmazni a rendelkezésükre álló fegyveres erőket. Ebből eredt az a felismerés, hogy a szemben álló felek legtöbbször más és más kultúrkörhöz tartoztak, eltérő kulturális értékeket hordoztak magukban és vallottak magukénak. Emiatt a hadvezérek más módon vezették köteleiket, más harceljárásokat tartottak alkalmazandónak.”⁴ A kutatás eredménye kézirat formában, Magyarország katonai stratégiája (komplex kutatási téma) címmel maradt fenn, melynek második kötete tartalmazza a hadikultúrák vizsgálatát.

Az elmélet a hadikultúrákat földrajzilag is behatárolja: a mozgáscentrikushoz a német és az orosz haderőket, az anyagcentrikushoz az angolszász államokat társítja. Az elmélet azt tartja, hogy a mozgáscentrikus hadikultúrára vagy direkt (megsemmisítő) hadászatra a második világháborúban megismert német villámháborús gépesített hadviselés jellemző, illetve ennek szovjet változata, a mélységi hadművelet. Legfőbb jellemzői a jól felkészített, mozgékony alegységek; a meglepés, a kezdeményezés megragadása; a gyors támadás az ellenség gyenge pontja ellen; a védelem csak ideiglenes, célja a támadás előkészítése; a siker előfeltétele az állandó hadászati kezdeményezés; és végül a stratégiai cél az ellenség haderejének megsemmisítése.

Az anyagcentrikus hadikultúrán a tengerrel rendelkező (elsősorban az angolszász) államok által képviselt indirekt (kifárasztó) hadviselést értik az elmélet képviselői. Jellemzői az ellenség társadalmának, illetve haderejének anyagi kifárasztása mint végcél; elsősorban a légierő és a haditengerészet műveleteire épít; a haderő nem mozgékony, de nagy anyagi értékű eszközökkel rendelkezik; a védelem előnyben részesül a támadással szemben. „Az anyagcentrikus hadikultúra sikereit nem a csapatok mozgásával, hanem – nevében foglalt módon – nagy anyagi értékeket képviselő pusztító eszközök megsemmisítő (tűz)csapásaival igyekeznek elérni. A pusztító eszközök sikeres alkalmazását további anyagi erők és eszközök befektetése útján (a katonai infrastruktúra kiépítésével) biztosítja.”⁵

A gerilla- vagy partizán-hadviselés is részét képezi a hadikultúrák elméletének mint olyan irreguláris hadviselési forma, amely a kifárasztás alkalmazása szempontjából az anyagcentrikus hadikultúrával mutat hasonlóságot, csak azzal ellentétben belpolitikai céllal is rendelkezik. Érdemes megemlíteni, hogy nemzetközi viszonylatban ezt sem tekintik kultúrának, csak a hadviselés egy fajtájának (*irregular warfare, guerrilla warfare*). Egyik nemzetre sem jellemző, hogy hagyományból, kulturális vagy civilizációs okokból a harcnak

³ Kovács Jenő: Magyarország katonai stratégiája. (Komplex kutatási téma.) II. kötet. ZMNE, Budapest, 1995, 18.

⁴ Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái. (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban.) PhD-értekezés. ZMNE, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola, 2009, 36. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

⁵ Kovács: i. m. 27.

ezt a módját választaná, ha van lehetősége államilag szervezett ellenállásra. A központi kormányzat hiánya és a törzsi szervezetek fennmaradása a később tárgyalandó társadalmi fejlettségre vezethető vissza, amely a hadviselés módját meghatározó állandó tényezők egyike. A tanulmány tárgya szempontjából a gerilla-hadviselés nem érdemel további vizsgálatot, mivel a cél a direkt-indirekt megközelítés megjelenésének vizsgálata a különböző kultúrákban, illetve azok kiváltó okainak az elemzése.

Az első két hadikultúrával kapcsolatban azonban Forgács Balázs véleményével lehet egyetérteni: „...a direkt és az indirekt hadviselés között nincsenek olyan éles határok, mint ahogyan azt Kovács Jenő megfogalmazta. Az erőszak-alkalmazásnak ugyanis mindig az adott helyzettől kell függnie, ezért szükséges is az akaratérvényesítés eszközeinek az adott viszonyoknak megfelelő kiválasztása, illetve alkalmazása.” A szerző szintén úgy látja, hogy a mozgáscentrikus és az anyagcentrikus hadikultúra jellemzői nem kizárólagosak, azok előfordulhattak földrajzilag bárhol a történelem során. Sőt, ha az idézett szövegben az erőszak-alkalmazás és az akaratérvényesítés helyett katonai műveletet használunk, akkor közelebb kerülünk a jelenkori megközelítéshez: egy katonai művelet megtervezése és végrehajtása a különböző tényezőktől függően történhet közvetlen (direkt) és közvetett (indirekt) módon.

A DIREKT-INDIREKT MEGKÖZELÍTÉS

A Római Köztársaság idején találkozhattunk először olyan katonai parancsnokokkal, akik a rájuk bízott légiókkal és anyagi forrásokkal számadással tartoztak a politikai vezetés, a szenátus felé. A második pun háború alatt az első vereségeket követően Fabiust választották diktátorrá, aki ahelyett, hogy a döntő csatát kereste volna, inkább kitartóan nyugtalanította Hannibál seregét. Kezdetben az volt vele szemben az elvárás, hogy elődeivel ellentétben ne veszítse el a szenátus pénzén felszerelt légiókat, ezért helyesen ismerte fel, hogy a hosszú távú felőrlő stratégia a rendelkezésre álló tartalékok miatt a rómaiaknak kedvez a punokkal szemben. Az állandó mozgásban lévő seregek, melyek a döntő csatát keresték, illetve azt igyekeztek elkerülni, nem tették lehetővé Hannibál számára a tartós helyben maradást és erős szövetségek kialakítását. Ezzel a módszerrel viszont nem lehetett megakadályozni a települések és a helyi birtokok fosztogatását, ezért a közvélemény elfordult a „tétlenkedő” Fabiustól. A következő parancsnokok már azt instrukciót kapták, hogy érjenek el döntő győzelemet, aminek a hírhedt cannae-i vereség lett az eredménye Kr. e. 216-ban.⁶ A háború későbbi szakaszában Scipio áthelyezte a hadszínteret Afrikába, és Karthágót, azaz a stratégiai súlypontot támadta, klasszikus példáját mutatva a direkt hadviselésnek. Tehát már az ókorban is megtalálhatjuk a felmorzsoló, indirekt és a súlypontot közvetlenül támadó, direkt megközelítést egy hadszervezetben belül, egyazon konfliktus alatt.

A középkorban az ostromeszközök, majd a tüzérség technológiai fejlődése együtt haladt a várépítészet fejlődésével, néha ennek, néha pedig annak az oldalnak biztosítva előnyt. Ettől függetlenül a várak és az erősségek bevetelére kétféle módszert ismertek: a kiéheztetést és a rohammal történő elfoglalást. Az utóbbi történhetett egy kockázatos vállalkozás, rajtaütés keretében, vagy esetleg hosszas tüzérségi előkészítés és többszöri próbálkozást követően. A tényezők, melyeket az ostromlóknak figyelembe kellett venni: a falak, a védelmi létesítmények erőssége; a védők létszáma, ellátottságuk ivóvízzel és élelemmel; a kockázat, azaz a

⁶ Winkler Gusztáv: A hadviselés művészete a kezdetektől a magyar államalapításig. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 1999, 89.

veszteségek mértékének elfogadhatósága; és végül a rendelkezésre álló idő, amelyet a felmentő sereg érkezése vagy a kedvezőtlen időjárás beköszöntése határozhatott meg. Láthatjuk, hogy a stratégiai mellett a harcászati szinten is létezett a kettős megközelítés: a nagyobb kockázattal járó közvetlen támadás, illetve a hosszabb időt igénylő indirekt kifárasztás.

A feudális abszolutizmus Európájában a nagy költségen felállított zsoldoseregeket igyekeztek megóvni egy esetleges teljes pusztulást jelentő döntő csatától, a dinasztikus kapcsolatok miatt pedig az éppen aktuális ellenség teljes legyőzésére sem törekedtek. Így alakulhatott ki az ún. metodikus hadviselés, vagyis a manőverező, a döntő csatát elkerülő stratégia. Míg Nagy Péter, II. Frigyes vagy XII. Károly hadvezér és államfő is volt egyben, addig Zrínyinek, Montecuccolinak, Turenne-nek vagy Marlborough-nak meg kellett küzdenie a csatáktól többnapos távolságra lévő központi kormányzat bürokrataival, akik hadvezéreiktől megtagadtak minden fölösleges kockázattal járó vállalkozást.

A Napóleon által vezetett forradalmi hadseregek szakítottak a metodizmussal és a céltalan manőverezéssel. A zászlók alá gyűlt tömegek biztosították a soha ki nem merülő emberanyagot, minek következtében a veszteségek is gyorsan pótolhatóvá váltak. Napóleon igyekezett a számbeli fölényt kihasználva egymás után kiűzni ellenségeit egy mindent eldöntő csatában, egy adott döntő ponton, ahová teljes haderejét a megfelelő időben összevonta. A Jomini által leírt döntő pont inkább a terepet veszi figyelembe és harcászati szintű.⁷ Ezzel szemben Clausewitz súlypontelmélete inkább a stratégiai szinthez áll közel, és azt is megmondja, miért akarja az ellenség ezt a pontot megvédeni.⁸

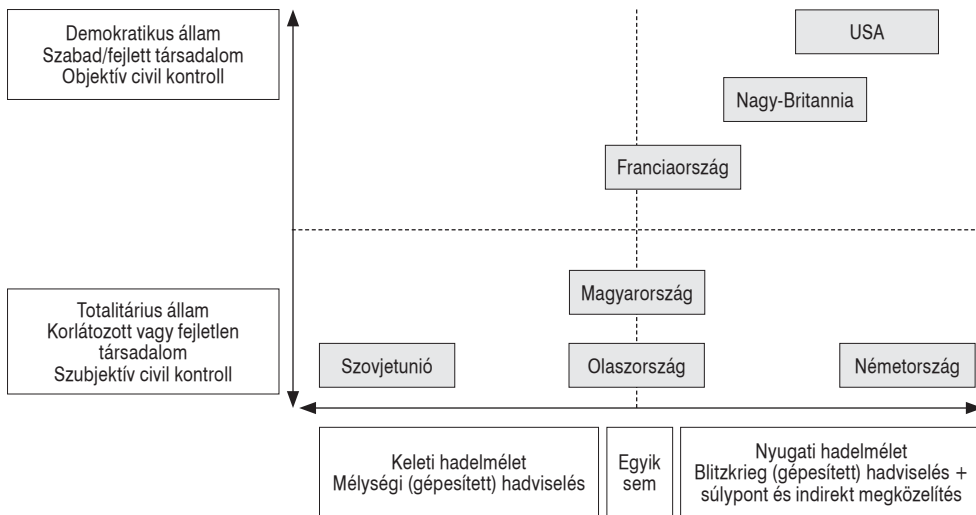
A Delbrück által kidolgozott megsemmisítő (*Niederwerfung*) és felforrzsoló (*Ermattung*) stratégiával kapcsolatban Rázsó Gyula kritikusan megjegyzi, hogy „élesen elválasztja egymástól a háborúk eme elméletileg kétségtelenül fellelhető két alaptípusát, noha elvont, kikristályosodott formájában egyik sem fordult elő a hadtörténelemben.”⁹ Az első világháborúban – amelyre nyugaton a statikus állásháború, keleten pedig a valamelyest mozgékonyabb hadviselés volt jellemző – egyszerre volt megfigyelhető a direkt és az indirekt megközelítés, hiszen a konkrét hadászati célok közvetlen támadása mellett igyekeztek a harcolók egymást is felőrölni, kifárasztani tengeri blokáddal, vagy például a verduni vérszivattyúval.

A mérhetetlenül nagy emberveszteséggel járó konfliktus vezette Liddell Hart brit hadtörténész az indirekt megközelítés koncepciójának kidolgozásához, és ugyanúgy az első világháborúban megmerevedő frontoknak volt köszönhető a gyors döntést kicsikarni képes manőverező (gépesített) hadviselés megjelenése a német villámháborús és a szovjet mélységi hadviselési elméletekben. A németek a Blitzkrieg mellett szép példáját adták az indirekt megközelítésnek a brit gazdaságot térdre kényszeríteni próbáló tengeralattjáró-hadviseléssel és az angliai légi csatával. Az amerikai katonai teoretikusok elismerik, hogy az Amerikai Egyesült Államok legtöbb konfliktusára a tüzerőn alapuló felőrlő (*firepower attrition*) hadviselés volt jellemző, de mellette a manőverező hadviselést is alkalmazták, elég Patton tevékenységére gondolni az észak-afrikai és a franciaországi hadszíntereken. Az angolszász államok a rendelkezésre álló képességeket (légierő) kihasználták az ellenség erejének, ellenállásának a felőrlésére, a súlypont direkt (légi támogatás) és indirekt (hadiipar, közlekedési infrastruktúra elleni) támadására.

⁷ John Shy: Jomini. In: Veszprémy László (szerk.): A korai stratégiai gondolkodás. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 209–245.

⁸ Bővebben Pozderka Zoltán: A súlypontelemzés kérdései. Seregszemle, 2014/3. szám, 71–83. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/48923/2014_3sz_seregszemle.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

⁹ Rázsó Gyula (szerk.): A hadművészet középkori és újkori klasszikusai. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1974, 55.

1. ábra Második világháborús nemzetek az állandó tényezők függvényében (szerkesztette a szerző)

Megállapíthatjuk, hogy történelmi szempontból sem állja meg a helyét a szárazföldi erőket mozgáscentrikusnak, a tengeri hatalmakat pedig anyagcentrikusnak minősíteni, hiszen ez nem volt kizárólagos, ahogy a direkt-indirekt megközelítés is mindig jelen volt a stratégiai és a harcászati szinten egyaránt. Korszakonként változhatott közöttük az arány, és bizonyos okokból egyik előtérbe kerülhetett a másikkal szemben, de kizárólagosan egyik sem létezett. A politikai vezetés is választhat a fegyveres erő direkt és indirekt módon történő alkalmazása közül, de a harctéri parancsnok is dönthet egyik vagy másik megközelítés mellett olyan változó tényezőktől függően, mint a rendelkezésre álló idő, egy esetleges vereséggel járó kockázat, a súlypont elemzése, vagy éppen a politikai vezetés elvárásai.

SÚLYPONTELEMZÉS

Clausewitz használja először a súlypont fogalmát A háborúról címet viselő könyvében: „a súlypont az erőnek és a mozgásnak valamiféle központja, amelytől minden függ.” Továbbá megállapítja: „Makedóniai Sándornál, Gusztáv Adolfnál, XII. Károlynál és Nagy Frigyesnél ez a súlypont a hadseregükben volt, ha pedig szétzúzták volna, szerepük is rosszul végződik. Belviszálytól megtépázott államok súlypontja többnyire a főváros; a hatalmasokra támaszkodó kis államoké ezen szövetségesek hadseregében van; a szövetségeseknél az érdekközösségben rejlik; a fegyveres népnél a legfőbb vezető személyében és a közvéleményben. A csapásnak tehát ezek ellen kell irányulnia.”¹⁰ Clausewitz említett könyvének 1976-os amerikai kiadásában Michael Howard és Peter Paret vezették be a súlypont (center of gravity) fogalmát, amely a mai napig hatással van az amerikai és a NATO-definíciókra.

A JP 5-0 szabályzat a következőképpen definiálja a súlypont fogalmát: „Egy olyan erőforrás, amely fizikai vagy erkölcsi erőt, cselekvési szabadságot, illetve a cselekvéshez való akaratot biztosítja.”¹¹ Olvashatjuk továbbá, hogy stratégiai szinten a súlypont lehet egy

¹⁰ Carl von Clausewitz: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 656.

¹¹ JP 5-0 Joint Operation Planning, 2011. III-22. http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp5_0.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

katonai erő, egy szövetség, politikai vagy katonai vezetők személye, egy sor kritikus képesség és funkció, vagy akár a nemzeti akarat. Amint látjuk, a főváros kivételével szinte ugyanaz a felsorolás, mint Clausewitznél. A hadművelleti szinten a súlypont lehet az ellenség haderejének valamely kiemelkedő képessége, irreguláris hadviselés esetén pedig maga a civil lakosság.

A NATO súlypontfogalmát az AJP-5 szabályzatban és az átfogó művelettervezési direktívában (COPD¹²) így találhatjuk: „Tulajdonságok, képességek vagy helyek, melyekből egy nemzet, egy szövetség, egy katonai erő vagy más csoport cselekvési szabadságát, fizikai erejét, küzdeni akarását meríti.”¹³ Itt a stratégiai szintű súlypont a stratégiai cél eléréséhez szükséges erő valamely kiemelkedő eleme, lehet egy rezsim hatalma, az emberek akarata, etnikai nacionalizmus vagy egy szövetség.

A súlypontelemzés folyamata az amerikai doktrínákban négy lépésből áll, de a NATO esetében kiegészül még két lépéssel. A fenti definíciók alapján a súlypont egy hagyományos konfliktus esetében lehet a haderő egésze vagy egy része, ha pedig egy vonatot veszünk példának, akkor a mozdony a súlypont, nem pedig a sínek vagy a szén. Ezt követi a súlyponttal kapcsolatos kritikus képességek meghatározása, az ezekhez szükséges kritikus követelmények és végül a kritikus sebezhetőségek beazonosítása. A kritikus képességek olyan tényezők, melyeket a súlypont birtokol és melyektől a súlypont függ. A kritikus képesség a mód, ahogy a végcél elérjük, illetve az a képesség, amelyet a súlypont végre tud hajtani. Az ellenséges haderő szárazföldi csapatai képesek áttörni a védelmet és megszállni a fővárost, tehát fenyegető képességekkel rendelkeznek. A vonatos példa esetében a szerelvény moztatását a mozdony végzi bizonyos feltételek megléte esetén.

NATO		USA	
1. Elérendő végcél és elvárt kimenetel		1. Súlypont	2. Kritikus képesség
5. Súlypont	2. Kritikus képesség	4. Kritikus sebezhetőség	3. Kritikus követelmény
4. Kritikus sebezhetőség	3. Kritikus követelmény		
6. Következtetések			

2. ábra Súlypontelemzési rácsok (szerkesztette a szerző)

A kritikus követelmények tehát olyan feltételek, erőforrások vagy eszközök, melyek az előzőekben tárgyalt kritikus képesség végrehajtásához szükségesek. Nélkülük a súlypont nem tudja funkcióját ellátni, azaz az érintett kritikus képességet gyakorolni. Ilyen lehet az összeköttetés, a logisztikai támogatás megléte, a kikötők, repülőterek, vasútvonalak működőképessége, a lőszer, üzemanyag, élelem stb. rendelkezésre állása. A vonatos példánál maradván ilyen képesség lehet a szén, a sínek megléte, melyek a mozdony működéséhez, alapfunkciójának ellátásához szükségesek. Ezek közül azok jelentik a kritikus sebezhetőséget, melyek támadhatók és pusztíthatók kinetikus vagy nem kinetikus módon. Nem csupán egy könnyen támadható célról van szó, hanem olyanról, amelynek semlegesítése súlyos kárt okoz az ellenségnek, mivel súlypontja nem lesz képes alapfunkciójának megfelelően működni.

A parancsnok alapvetően akkor dönt a súlypont közvetlen megtámadásáról, ha az nem jár túl nagy kockázattal, de ilyen szempontok lehetnek még:

¹² Comprehensive Operations Planning Directive.

¹³ AJP-5 Allied Joint Doctrine for Operational-level Planning, 2013. <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/AJP-5%20E.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

- az idő vagy a szükséges képességek hiánya nem teszi lehetővé az indirekt támadást;
- a politikai vezetés nyomásgyakorlása, vagy szubjektív kontroll esetén utasítása;
- a személyi veszteség nem számít a politikai vezetés számára, az nem jár következményekkel az adott társadalomban;
- a hadviselési kultúra nem enged mást.

Az erők megóvásának, a technikai eszközök és a logisztikai készletek gazdaságos felhasználásának józan elvét követve a parancsnok nagyobb valószínűséggel választja a közvetett támadást, vagyis az ellenség súlypontjának a kritikus sebezhetőségeit kihasználva, több kritikus követelmény kiiktatásával a súlypontot működésképtelenné teszi, illetve megsemmisíti. Természetesen, ha a hadművelati határidők nem teszik lehetővé például az erőszakos vízi átkelés előkészített módon történő végrehajtását, akkor azt sokkal nagyobb veszteségekkel, menetből kell megtenni. Ha a haderő nem rendelkezik olyan képességekkel, melyekkel a hadművelati-hadászati mélységben, az ellenség hátszögében csapásokat tudna végrehajtani, akkor annak súlypontját sem képes közvetetten támadni, marad tehát a nagyobb veszteséggel járó direkt támadás.

Az indirekt megközelítés egyrészt időigényes, hiszen a golyóscsapágygyarak bombázása és a páncélosadosztályok hadrafoghatóságának csökkenése között sok idő telik el, másrészt költséges, mert egy stratégiai súlypont esetén a kritikus követelmények mélyen az ellenség hátszögében, jól védett, nehezen elérhető helyeken lehetnek, melyek támadásához precíziós fegyverekre és rendkívül kifinomult technológiára lehet szükség. A technológiai szint és a szükséges erőforrás az ilyen drága fegyverrendszerek üzemeltetéséhez nem feltétlenül csak a fejlett nyugati demokráciáknál állnak rendelkezésre, de a szándék, hogy ezáltal csökkentsék a személyi veszteségeket, leginkább csak ott jellemző.

A súlypont vizsgálata nemcsak a katonai stratégiai és hadművelati szinteken, hanem a politikai vezetés szintjén is érvényes. A Liddell Hart-féle nagystratégia vagy magasabb stratégia a legfelsőbb szinten álló nemzeti stratégiát jelenti, amely magában foglalja a nemzeti célokat, valamint az azok eléréséhez szükséges módokat és eszközöket. Elemeinek nagy részét a legmagasabb szintű stratégiai dokumentumban, a Nemzeti Biztonsági Stratégiában lehet megtalálni, amely meghatározza a nemzeti érdekérvényesítés módjának és eszközeinek – az Amerikai Egyesült Államok esetében például diplomácia, információ, katonai erő, gazdaság – alkalmazását a nemzeti célok elérése érdekében. A politikai-stratégiai szint határozza meg egy adott válsággal kapcsolatban, hogy mi a kívánt véghelyzet, milyen módon fogja azt elérni és ehhez milyen eszközökre van szüksége. Ha az elérési módok a katonai lépést választják, akkor a művelet megtervezésekor a direkt és az indirekt megközelítés egyaránt alkalmazható, attól függően, hogy a katonai tanácsadók javaslata és a stratégiai kockázatok elemzése melyiket támogatja.

Megállapíthatjuk, hogy tévedés a direkt megközelítést a manőverhez, a manőverező hadviseléshez kötni, mert ez a művelet céljától függően ugyanúgy lehet maga a súlypont elleni közvetlen, vagy esetleg valamelyik kritikus követelmény elleni közvetett támadás. Másképp fogalmazva, egy kritikus követelményt, például egy kikötőt el lehet foglalni szárazföldi csapatokkal (manőver), el lehet zárni tengeri blokáddal, vagy meg lehet rongálni légi támadással, de mindhárom esetben ez csak indirekt támadásnak számít, mert nem közvetlenül a súlypont ellen irányul. Ugyanígy nem lehet az anyagcentrikust az indirekt megközelítéssel társítani. Például mindkét világháborúban az egyetlen erő, amely Nagy-Britanniát meg tudta védeni, az a haditengerészet volt, nem a szárazföldi és nem a légierő. Tehát a súlypontot, a haditengerészetet lehetett közvetlenül támadni felszíni flottával – lásd jütlandi csata –, vagy lehetett indirekt módon támadni, például a kikötők bombázásával, aknazárak telepítésével.

A hadikultúrák elmélete az első példát, a kikötő elfoglalását direktnek tekinti, pedig nem az, a másodikat meg anyagcentrikusnak és indirektnek, habár a felszíni flották manőverezve, direkt módon támadták egymást.

TÁRSADALMI, KULTURÁLIS SZEMPONTOK

A fenti változó tényezők mellett olyan állandó tényezőket is célszerű vizsgálni, mint az adott ország civilizációs kultúrkörhöz tartozása, politikai berendezkedése, hagyományai, szokásai és egyéb kulturális, társadalmi jellemzői, mivel ezek adják meg hadszerzetének nemzeti karakterét. Ezek nemcsak a harcolókat és a katonai vezetőket, hanem a politikai vezetők képviselőit is befolyásolják a háborús konfliktusokkal kapcsolatban meghozott döntéseknél.

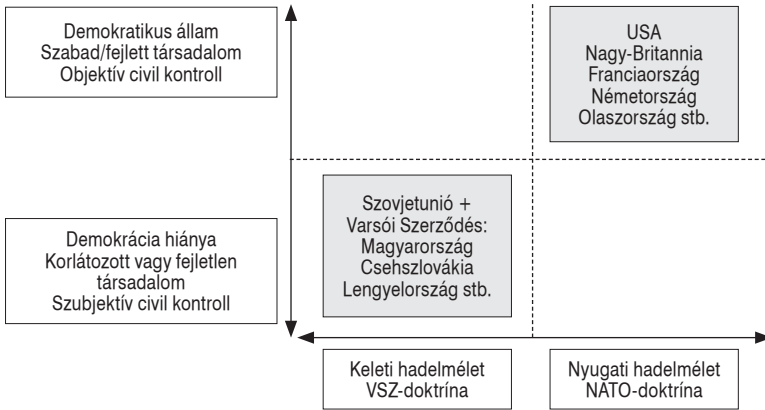
A kiváló brit történész, John Keegan szerint a hadviselésnek különböző kultúrái alakultak ki a történelem során, melyek egy-egy népcsoportra voltak jellemzők az adott korban. Sok esetben ezek a harcias népek vagy társadalmi csoportok – mint például a mamelukok, a mongolok és a szamurájok – hiába rendelkeztek fejlettebb fegyverekkel, vagy tértek át az általuk meghódított népek életmódjára, továbbra is ragaszkodtak a hagyományos hadviselésükhöz. A hadviselési kultúrájukra jellemző filozófia, hagyomány és ideológia nem tette lehetővé számukra, hogy más módon harcoljanak, és még akkor is ragaszkodtak hozzá, amikor már egyértelműen elavultnak számítottak.

Történelmileg a hadviselés két fő típusát lehet megkülönböztetni: a nyugati és a keleti. John Keegan szerint a nyugati hadviselés görög és római alapokon nyugszik, jellemző volt rá a mindhalálig való helyállás harci etikája, az ellenség előli kitérés szégyennek számított. „Miután a szemtől szemben megvívott harc – a személyes bátorság és becsület jelképe – ideológiai dimenziót kapott, már csak a haditechnikai elem hiányzott a nyugati harcmodor végleges kialakulásához. A XVIII. században, a lőpor forradalmi kiteljesedésével és a tűzfegyverek tökéletesítésével ez is rendelkezésre állt már.”¹⁴ A nyugati hadviselést magasztaló brit történész kissé részrehajlóan így ír a keleti harcmodor képviselőinek tartott sztyepei, közel-keleti lovas népekről: „A lovas harcos a távolból szerette megvívni a harcot, nyíllal inkább, semmint vágó- vagy döfőfegyverekkel, és ha eltökélt ellánállásba ütközött, nyomban visszavonult, hogy az ellenség erejének lassú felőrlése révén szerezze meg a győzelmet, nem pedig egyetlen nagy erőprózában.”

A jelenkori felosztás is alapvetően a nyugati és a keleti hadviselést különbözteti meg. Triandafilov, Isszerszon, Tuhacsevszkij tudományos munkái járultak hozzá a szovjet mélységi hadviselés elméletének kialakulásához, majd a háborús tapasztalatok a Varsói Szerződés-féle hadelmélet megalkotásához, melyek továbbfejlesztve, de jelenleg is alapját képezik Oroszország, Kína és több, egykor a szovjet blokkhoz tartozó állam doktrínájának. A nyugatihoz a NATO, illetve az az angolszász hadelmélet tartozik, amely ugyanúgy a háborús tapasztalatokon fejlődött ki, de a Liddell Hart-féle indirekt megközelítés mellett magáévá tette Clausewitztól Guderianig az összes porosz/német hadelméletet a Blitzkrieggel, az Auftragstaktikkal¹⁵ és a súlypontelemzéssel együtt. A nyugati hadviselés doktrínáit a fejlett nyugati demokráciák után a NATO-hoz csatlakozó európai államok, valamint az Amerikai Egyesült Államok stratégiai szövetségesei, mint például Japán, Tajvan, Dél-Korea is átvették.

¹⁴ John Keegan: A hadviselés története. Corvina Kiadó, Budapest, 2002, 383.

¹⁵ Auftragstaktik: az alárendeltek önálló kezdeményezésén alapuló decentralizált vezetési stílus, angolul Mission Command.

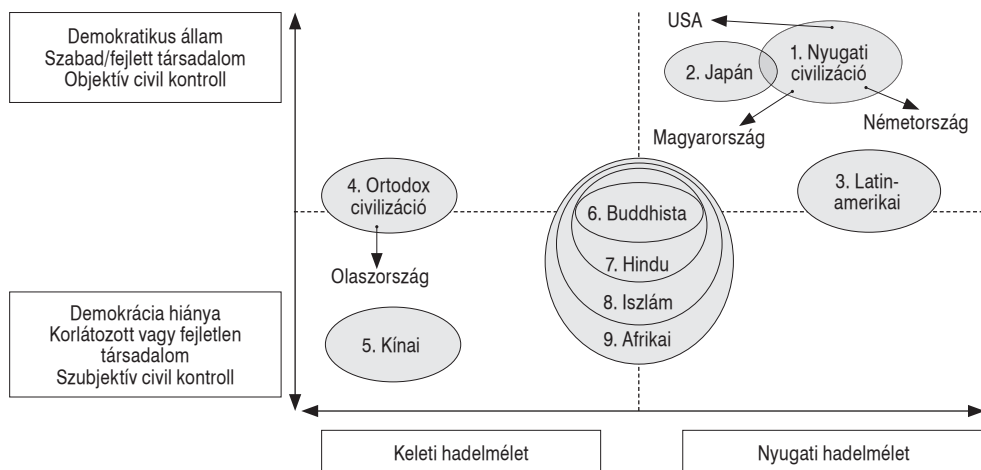
3. ábra Hidegháborús nemzetek az állandó tényezők függvényében (szerkesztette a szerző)

Normális esetben az adott országra, civilizációs kultúrkörre jellemző gondolkodás a nyugati hadviselés elméletére úgy rakódik rá, hogy azzal összeegyeztethető nemzeti karaktert ad neki. Viszont ha egy politikailag fejletlenebb társadalomban próbálják a nyugati katonai gondolkodást meghonosítani, az csak külsőleg fog hasonlítani rá. Például egy tekintélyelvű társadalom vagy hadszervezet esetében nehéz beilleszteni az önálló vezetésre képes altiszteket vagy a vezénylőzászlósi rendszert. Ugyanúgy nehéz az önálló gondolkodást és a szabad véleménynyilvánítást elutasító társadalom katonai szervezetében elérni az Auftragstaktikot, vagyis az alárendelték önálló kezdeményezésén alapuló vezetési stílust. A nyugati hadviselés elmélete alapvetően a nyugati államokat képviselő fejlett demokráciákban működik megfelelően, ahol az individualizmus, az egyenlőségen alapuló demokratikus jogok és értékek már régóta jellemzik a társadalmakat.

Huntington szerint a világ kilenc nagy civilizációs területre osztható fel, melyek az érintkezési pontoknál konfliktusokban állnak, állhatnak egymással. A nyugati mellett az alábbi civilizációkat találhatjuk: latin-amerikai, afrikai, iszlám, kínai, hindu, ortodox, buddhista és japán.¹⁶ Az adott földrajzi régióban élő népek számára a közös nyelvénél is fontosabb a közös vallás, illetve az ehhez kapcsolódó társadalmi értékek és hagyományok. A különböző civilizációkhoz tartozó államok – attól függően, hogy az Amerikai Egyesült Államok vagy a Szovjetunió szövetségesei voltak – a megvásárolt fegyverrendszerekkel együtt a nyugati, illetve a szovjet szervezeti felépítést és harcászati eljárásokat is átvették, összevegyítve a saját kultúrájukra jellemző sajátosságokkal. A Huntington-féle nyugati civilizáció országai jelenleg vagy a NATO tagjai, partnerei, vagy az Amerikai Egyesült Államok szövetségesei. Az ortodox civilizáció legtöbb állama a keleti hadelméletet követi, de van közöttük NATO-tag is. Az összes többi civilizációnál pedig az adott ország történelmi múltjától függően találhatunk példát mindkettőre, melyeket különböző mértékben és mélységben sajátítottak el.

Megállapíthatjuk, hogy a nyugati és a keleti katonai gondolkodást átvevő államok kivétel nélkül valamilyen civilizációs kultúrkörhöz tartoznak, miáltal sajátos karaktert adnak nekik, vagy akár különálló változatot hoznak létre. Az ezeken alapuló katonai és harci hagyományok bizonyos esetekben jelentősen befolyásolhatják a vezetők döntését többek között abban,

¹⁶ Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998, 23.

4. ábra Civilizációk halmazai az állandó tényezők függvényében (szerkesztette a szerző)

hogy a direkt-indirekt megközelítések közül melyiket alkalmazzák, milyen módon harcoljanak. Például hiába lenne ildomos elkerülni egy nagyobb vereséget, ha abban a kultúrában visszavonulni szégyen, vagy hiába próbálnánk a nyugati hadviselés elvei szerint harcolni, ha a szövetséges fegyveres erő csak a keleti doktrínát ismeri, vagy ami még rosszabb, csak valamilyen törzsi hadikultúrát.

A TÁRSADALOM POLITIKAI FEJLETTSÉGE

Francis Fukuyama megállapítása szerint a Föld országaiban eltérő mértékben található meg a következő politikai intézmények: állam, joguralom és felelős kormány. Véleménye szerint „a sikeres és korszerű liberális demokrácia a három intézménytípus stabil egyensúlyát teremti meg.”¹⁷ A földrajzi adottságok, mint például az éghajlat, a termőföld és az erőforrások rendelkezésre állása, a szigetek vagy a hegyvidékek elzártsága jelentősen befolyásolhatják az államiság kialakulását, vagy éppen a törzsi szervezetek fennmaradását, de a különbségek alapvető oka az, hogy a nemzetek eltérő fejlődési utat jártak be a történelem során. Fukuyama így folytatja: „A három intézménytípus egyikének meglétéből nem következik, hogy a többi is a helyén van. Afganisztánban például 2004 óta tartanak demokratikus választásokat, de az afgán állam rendkívül gyenge, és területének nagy részén képtelen érvényt szerezni a törvényeinek. Oroszországban ezzel szemben erős az állam, tartanak demokratikus választásokat, de a vezetők nem érzik úgy, hogy a törvények rájuk is vonatkoznának.”¹⁸

A nyugati demokráciákra jellemző, hogy a kormányzat felelősségre vonható, leváltható a társadalom politikai nyomásának hatására, ezért fontos a személyi veszteségeket a társadalom ingerküszöbe alatt tartani, ha az éppen kormányzó párt hatalmon akar maradni, illetve sikeresen akarja befejezni a katonai műveleteket. Mivel általában a média sem korlátozott, a közvélemény elől nehéz eltitkolni a balul sikerült katonai műveleteket, ahogy ez a vietnami konfliktus idején az Amerikai Egyesült Államokban is történt. A másik végletet azok

¹⁷ Francis Fukuyama: A politikai rend eredete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012, 36.

¹⁸ Uo. 36–37.

a diktatúrák és totalitárius rezsimiek képviselik, melyekkel a második világháború idején találkozhattunk a német fasizmus és a szovjet kommunizmus formájában, illetve napjainkban néhány elszigetelt esetben, mint például Észak-Korea. Természetesen esetükben nem kellett tartani a társadalom ellenállásától, a veszteségekkel sem kellett elszámolni. A politikai és a katonai vezetés számára az emberek élete nem volt fontos, csak egy könnyen pótolható erőforrást jelentett.

Vizsgálatunk szempontjából megállapíthatjuk, hogy az eltérő társadalmi fejlettségű és politikai berendezkedésű államok társadalmi eltérő mértékben érzékenyek a háborúk során bekövetkező személyi veszteségekre. Egy totalitáriánus rendszer esetében kevésbé számítanak a veszteségek, tehát a magasabb kockázattal járó direkt támadás lehet a parancsnok első számú választása. Ezzel szemben egy demokratikus állam hadvezérének kerülnie kell a magas kockázattal és veszteséggel járó direkt támadást, helyette vagy a hosszú ideig tartó előkészítést választja, amíg a kedvező feltételek és erőviszonyok be nem állnak, vagy a súlypont közvetett támadását, például a golyóscsapágygyárak bombázását.

A POLITIKAI VEZETÉS

Clausewitz szentháromság-elméletében a háború három összetevője az erőszak, a véletlen és a politika volt, melyekhez az alábbi társadalmi csoportokat társította: az elsőhöz az embereket, illetve a társadalmat, a másodikhoz a katonai vezetőket és csapataikat, a harmadikhoz pedig a kormányzatokat. Peter Paret azt írja: „Álláspontja szerint a politikai vezetés feladata, hogy a társadalom energiáját hasznosítsa anélkül, hogy annak irracionális ereje magával rántaná; egy kormányzat a fizikai energiát észszerű politikává alakítja, amelynek megvalósításához a fegyveres erők nyújtanak segítséget.”¹⁹ Clausewitz helyesen állapította meg a kormányzat és a katonák közötti kapcsolatot, vagyis a politika gyakorol irányítást a haderő fölött. Ez azonban a történelem során számtalan variációban valósult meg, és napjainkban is eltérő változatokban létezik.

Samuel P. Huntington a civil ellenőrzés két fajtáját különbözteti meg: a szubjektív és az objektív civil kontrollt. Az elsőre az jellemző, hogy egy civil csoport akár a többi hatalmi ág rovására kisajátítja, és a szakmaiságot figyelmen kívül hagyva a saját elveinek és értékeinek rendeli alá a hatalmától megfosztott katonai vezetést. „Egy totalitárius rendszerben viszont a katonák hatalma csökkenthető az által, ha a tisztikart egymással versengő csoportokra osztják, párthadseregeket és különleges fegyveres erőket (Waffen SS és MVD) állítanak fel, önálló parancsnoki hierarchiákkal hatolnak be a katonaparancsnoki hálózatba (politikai biztosok) és más hasonló módszereket alkalmaznak.”²⁰

Ezzel szemben az objektív civil kontroll a katonák hatalmának minimalizálását úgy éri el, hogy politikailag semlegessé teszi őket, miközben szakmai kérdésekben maximálisan támaszkodik a katonákra és szakértelmükre, elismerve az autonóm katonai professzionalizmust. „Egy jól képzett hivatásos tisztikar készen áll bármely olyan civil csoport kívánságainak a teljesítésére, amely törvényes hatalomra tesz szert az államban.” Huntington még megjegyzi: „Az objektív civil ellenőrzés nemcsak a legalacsonyabb szintre csökkenti a katonáknak

¹⁹ Peter Paret: Clausewitz. In: Veszprémy László (szerk.): A korai stratégiai gondolkodás. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 260.

²⁰ Samuel P. Huntington: A katona és az állam. Zrínyi Kiadó – Atlanti Kutató és Kiadó, Budapest, 1994, 87.

a civil csoportokéhoz viszonyított hatalmát, hanem maximálja a katonai biztonság szavatolásának valószínűségét is.”²¹

Napjainkban a nyugati demokráciák, mint például Nagy-Britannia, Franciaország vagy Németország esetében az jellemző, hogy a kormányzatok az objektív civil kontrollhoz közel álló módon irányítják a fegyveres erőket. Az Amerikai Egyesült Államok esetében nemcsak az elnök, de még az egyesített vezérkar főnöke sem adhat direkt utasítást a hadműveleti parancsnok számára az általa vezetett művelettel kapcsolatban.²² Természetesen a parancsnokokat érheti nyomásgyakorlás a politikai vezetés részéről, de szerencsés esetben a katonák által képviselt szakmai szempontok is érvényesülnek. Egyáltalán nem ez volt a helyzet a német és a szovjet totalitárius államokban, ahol a politikai vezetők, azaz Hitler és Sztálin – bár civilnek számítottak – katonai ügyekben is minden szakmai döntést magukhoz vontak. Itt fordulhatott elő, hogy a katonai vezetés javaslatával ellentétben megtiltották a visszavonulást, vagy éppen fordítva, amikor még nem is állt rendelkezésre elegendő erő, elrendelték a támadást.

Megállapíthatjuk, hogy egy adott ország társadalmi fejlettségén és politikai berendezkedésén alapuló demokratikus ellenőrzés mértéke a katonai vezetés szakmai szempontok szerint meghozott döntéseit jelentősen befolyásolhatja. Szélsőséges esetben (szubjektív kontroll) akár arra is kényszerítheti, hogy politikai érdekből szakmailag rossz döntést hozzon. A katonai parancsnok hiába tesz például javaslatot a nagy veszteséggel járó direkt támadás helyett egy közvetett megközelítésen alapuló művelet mellett, ha a politikai stratégiai szint valamilyen magasabb politikai szempontot vesz figyelembe. Például az alföldi csatákban kifáradt 2. Ukrán Front parancsnoka, Malinovszkij marsall hiába szeretett volna időt kérni a csapatai feltöltésére és pihentetésére, Sztálin megparancsolta, hogy menetből foglalja el Budapestet, mivel szerinte ez lehetővé tette volna Bécs gyors elfoglalását és nem mellesleg Magyarország kiléptetését a háborúból.

KÖVETKEZTETÉS

Kovács Jenőnek igaza volt abban, hogy a hadikultúrák olyan szervezeti kultúrák, melyek jellegzetes nemzeti karakterekkel bírnak és szoros kapcsolatban állnak az adott országra jellemző civilizációs kultúrkörrel, katonai hagyományokkal, erkölcsi értékekkel, gazdasági, technológiai, politikai és társadalmi fejlettséggel. Viszont nem állja meg a helyét a manőverező hadviselést a direkttel, az anyagcentrikust pedig az indirekt megközelítéssel társítani. Napjainkban nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a szárazföldi országok csak manőverezéssel, a jelentős haditengerészettel vagy légierővel rendelkező államok pedig csak kifárasztással érik el céljukat. A nyugati hadelmélet, azaz a NATO-államok doktrínái szerint az adott műveleti helyzettől és a súlypontelemzés eredményétől függően választanak a direkt és az indirekt megközelítések közül a stratégiai és a hadműveleti szinteken is.

Németország jelenleg egy erős gazdasággal rendelkező fejlett demokrácia és mindemellett NATO-tag is. Hadiipara jelenleg is a Leopard harckocsiról nevezetes, földrajzi adottságai alapján pedig továbbra sem tengeri nagyhatalom. Jelenleg akkor a mozgáscentrikus vagy az anyagcentrikus hadikultúrához tartozik? A válasz: egyikhez sem. Valószínűleg egy

²¹ Uo. 89.

²² Joó Rudolf: A fegyveres erők civil irányítása: megoldási változatok a fejlett demokráciákban. In: Joó Rudolf – Pataki Zsolt (szerk.): A haderő demokratikus irányítása. ZMNE Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központja, Budapest, 1998, 27.

szövetséges műveletben szárazföldi erővel nagyobb arányban venne részt, mint légi- vagy haditengerészeti erővel, de rendelkezésére állna a legfejlettebb precíziós technológia is. Műveleteit a NATO-, illetve a nyugati hadviselés etalonjának számító német nemzeti hadelmélet és doktrínák alapján tervezné meg és hajtaná végre, melyeknek fontos részét képezi a Clausewitz elveken alapuló súlypontelemzés. Minden bizonnyal kerülné a fölösleges személyi és anyagi-technikai veszteségeket, mert az a politikai vezetés bukásához vezethetne. A direkt-indirekt, illetve a manőverező-felörlő megközelítések közül a hadművelleti helyzetnek legjobban megfelelő választaná az adott parancsnok, akinek szakmai véleményét valószínűleg a politikai vezetés is figyelembe venné.

Az előzőekben tárgyalt állandó és változó tényezők segíthetnek megérteni, melyek azok az okok, amelyek alapján az eltérő hadikultúrákhoz tartozó politikai és katonai vezetők többek között a direkt és az indirekt megközelítések közül is dönthetnek egy adott konfliktussal, katonai művelettel kapcsolatban. Ha így nézzük, nemcsak három hadikultúra létezik, hanem ahány ország, annyi változata a civilizációk által átvett nyugati és keleti hadviseléseknek, illetve doktrínáknak, melyek bármelyike dönthet úgy a konfliktus jellegéből és a művelési helyzetből adódóan, hogy a manőverező, vagy a felörlő-kifárasztó megközelítést választja, illetve ettől függetlenül az ellenség súlypontját direkt vagy indirekt módon támadja. Viszont ha ragaszkodunk a három nagy hadikultúra létezéséhez, azt még történelmi viszonylatban is egyre nehezebb megindokolni, napjainkra vonatkoztatva pedig szinte lehetetlen. Talán célszerű lenne a hadikultúra kifejezés helyett történelmi viszonylatban hadviselést (warfare), jelenkori műveletekkel kapcsolatban megközelítést (approach) használni, a direkt-indirekt megközelítést pedig a súlypontelemzéshez kötni, nem pedig a manőverező-felörlő hadviselésekkel, megközelítésekkel társítani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AJP-01 (D) Allied Joint Doctrine, 2010. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121019104927/http://www.mod.uk/DefenceInternet/MicroSite/DCDC/OurPublications/JDWP/Ajp01dAlliedJointDoctrine.htm>
- AJP-5 Allied Joint Doctrine for Operational-level Planning, 2013. <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/AJP-5%20E.pdf>
- Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: *Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai*. Honvédségi Szemle, 2016/3. szám. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/57137/hsz_2016-3..pdf
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái. (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban.)* PhD-értekezés. ZMNE, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola, 2009. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf
- Fukuyama, Francis: *A politikai rend eredete*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012.
- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- Huntington, Samuel P.: *A katona és az állam*. Zrínyi Kiadó – Atlanti Kutató és Kiadó, Budapest, 1994.
- Joó Rudolf: *A fegyveres erők civil irányítása: megoldási változatok a fejlett demokráciákban*. In: Joó Rudolf – Pataki Zsolt (szerk.): *A haderő demokratikus irányítása*. ZMNE Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központja, Budapest, 1998.

- JP 5-0 Joint Operation Planning, 2011. http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp5_0.pdf
- Keegan, John: *A hadviselés története*. Corvina Kiadó, Budapest, 2002.
- Kovács Jenő: *Magyarország katonai stratégiája. (Komplex kutatási téma.)* II. kötet. ZMNE, Budapest, 1995.
- Paret, Peter: *Clausewitz*. In: Veszprémy László (szerk.): *A korai stratégiai gondolkodás*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- Pozderka Zoltán: *A súlypontelemzés kérdései*. Seregszemle, 2014/3. szám, 71–83. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/48923/2014_3sz_seregszemle.pdf
- Rázsó Gyula (szerk.): *A hadművészet középkori és újkori klasszikusai*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1974.
- Shy, John: *Jomini*. In: Veszprémy László (szerk.): *A korai stratégiai gondolkodás*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- Winkler Gusztáv: *A hadviselés művészete a kezdetektől a magyar államalapításig*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 1999.